

Forfatterens aksepterte manuskript (postprint)

Uro som fenomen i profesjonsforskning

Halås, C. T.

Publisert i: Gyldendal

ISBN: 9788205499003

Tilgjengelig online: 2017

Sitering:

Halås, C. T. (2017). Uro som fenomen i profesjonsforskning. I Halås, C. T., Kymre, I. G. & Steinsvik, K. (Red.), *Humanistiske forskningstilnærminger til profesjonspraksis* (1. utg., s. 220-242)

Dette er et bokkapittel som ble publisert av Gyldendal i 2017.

Kapittel 13

Uro som fenomen i profesjonsforskning

Catrine Torbjørnsen Halås

Som forsker og profesjonsutøver har jeg ofte kjent på en følelse av uro. En uro som setter seg som en spenning i kroppen. Noen ganger kan jeg kjenne den som et kroppslig ubehag, eller den kan tre frem som en forstyrrelse i tankene mine, noe som gjør det vanskelig for meg å konsentrere meg. Ofte kan jeg knytte uroen til konkrete situasjoner eller spørsmål jeg baler med. Andre gangen er uroen ubestemmelig, og det kan ta tid før jeg forstår at uroen jeg fornemmer, er et varsel om at det er noe som ikke stemmer. At det er noe som krever min oppmerksomhet, og som det kan være viktig å stoppe opp ved. Noe som det kan være verd å undersøke videre. En første innskytelse er at jeg må forsøke å kvitte meg med eller skjule denne uroen. Det å arbeide med kunnskap handler om å vite, være sikker og kunne gi klare svar. I et slikt perspektiv blir det lett å tenke på uro som noe uvitenskapelig, noe som skaper tvil, uorden og forstyrrer. Samtidig mener jeg at uro er et fenomen som ofte er til stede i forskning, ikke bare som noe problematisk, men også som en positiv drivkraft.

I denne teksten vil jeg med utgangspunkt i erfaringer fra eget doktorgradsarbeid gjøre en fenomenologisk og hermeneutisk undersøkelse av uro som fenomen i profesjonsforskning. Gjennom å se på erfaringene i lys av andre doktorgradsstudenters erfaringer, og ved å ta i bruk teoretiske ressurser i en kritisk refleksjon, vil jeg forsøke å utkrystallisere noen essenser knyttet til spørsmålene om hvordan uro i forskning kan vise seg, hvordan den kan forstås, og hvilken mening eller betydning den kan ha i forskningen. Målet er å utvikle en forståelse og en innsikt, slik at vi som forskere i større grad kan bli i stand til å gjenkjenne eller oppdage uroen når den er der. På denne måten kan vi bli bedre i stand til å møte uroen på en konstruktiv måte, og i mange tilfeller ta den i bruk som en metodologisk ressurs.

Å utforske mening *fenomenologisk* er å prøve å få frem erfaringen slik den viser seg i seg selv, og unnlate å legge til et for tydelig teoretisk perspektiv i første omgang. Fenomenologien søker ikke årsakssammenhenger, men meningssammenhenger (se også kapittel 8). Den fenomenologiske tilnærmingen innebærer å skrive frem erfaringen slik den trer frem for oss. Blikket er rettet mot å forstå det vesentlige i erfaringen – det som konstituerer og gir mening til fenomenet som studeres, og det som gir mening i situasjonen. Dernest gjøres erfaringen til gjenstand for en *hermeneutisk* refleksiv fortolkende prosess, med mål om å utvikle dypere forståelse for fenomenet.

Gadamer (1997) beskriver forståelse som deltakelse i en felles mening. Det handler om å sette egne fordommer på prøve og er en streben etter å se saken fra flere sider. Gjennom dialogen med andres erfaringer og teori søkes en intersubjektiv form for validering som ikke er knyttet opp til det universelle og generelle, men til det *unike* og *spesielle*. Det handler ikke i første rekke om å finne det allmenne i betydningen av kunnskap som er allmenngyldig på den måten at den kan gjelde i alle situasjoner, men om at det du skriver, har en *allmenn interesse* og vekker *gjenkjennelse*. De allmenne

innsiktene fra denne formen for forskning har ikke preg av konklusjoner. De bærer mer preg av å være spørsmål og ting å tenke over i møte med nye situasjoner (se også Lindseths kapittel 1 i denne boka).

Uro som drivkraft for forskning

Jeg mener å se at uro ofte danner et utgangspunkt og er en sentral drivkraft for forskning. I min egen avhandling (Halås 2012) dannet en uro rundt brukermedvirkning i min egen profesjonspraksis utgangspunktet for en undersøkelse av hvordan profesjonsutøveren kan møte utfordringer som oppstår når hun skal samarbeide med utsatte unge i fagutvikling og forskning. I forskningsspørsmålet etterspurte jeg utfordringer og dilemmaer som kan oppstå i samarbeid med brukere. Det fikk meg til å rette blikket mot det som ikke stemte, og det som opplevdes problematisk og/eller var vanskelig å få til. På den måten ble *uroen* en sentral drivkraft for å komme i gang. Etter hvert gjorde jeg også *uroen* til et analytisk prinsipp. Jeg vil komme mer tilbake til dette etter hvert, men la meg først se på om jeg kan spore uro i andres forskningsarbeider.

En gjennomgang av noen av de andre avhandlingene i *Doktorgradsprogrammet i studier av profesjonspraksis* ved Nord universitet (tidligere Universitetet i Nordland) viser hvordan motivasjonen for forskningsprosjektene ofte er knyttet til personlige erfaringer av ulikt slag. Jostein Greibrokk (2014) starter avhandlingen sin med å beskrive en undervisningssituasjon, der han som lærer i litteraturfag på lærerskolen opplever å ikke lykkes i en undervisningssituasjon. Han beskriver en følelse av å ikke strekke til, og han lar dette bli startpunktet for en utforskning av litteraturundervisningens vilkår. Grete Halvorsen (2011) tar utgangspunkt i en erfaring av at hun som profesjonsutøver i psykisk helsearbeid kommer i skvis som følge av det hun beskriver som teoriens dominans over praktisk kunnskap. På samme måte kan vi se at Johanne Alteren beskriver en uro knyttet til spørsmålet om følelser får tilstrekkelig plass i utvikling av sykepleiefaget.

Linda Hoel (2011) er lærer på politihøgskolen og beskriver innledningsvis i sin avhandling et seminar der hun i faget psykologi har invitert en erfaren politimann til å belyse temaet «kommunikasjon i ordensoppdrag». Hun forteller her om hvordan hun rystes av politimannens utsagn om at politiarbeid dreier seg om å bruke sunt bondevett. Utsagnet bryter med hennes forestillinger om profesjonalitet, og hun beskriver hvordan dette møtet skapte en forstyrrelse som var med på å skape en motivasjon for å undersøke fundamentet for praktisk politiarbeid.

Sykepleielærer Ingjerd Gåre Kymre (2014) forteller om erfaringer fra sykepleiepraksis på nyfødteintensiven, og om tvilen knyttet til skjønnsbaserte vurderinger av når det var riktig å la de nyfødte barna få ligge hud mot hud, på foreldrenes bryst, som alternativ til kuvøse. Tvilen, som var knyttet til vurdering av forsvarlighet opp mot omsorgsbaserte verdier, dannet utgangspunkt for utforskning av sykepleieres erfaringer på området (se også kapittel 8). Jorunn Hov (2015) er også sykepleielærer, og hun beskriver egne erfaringer som pårørende til pleietrengende eldre og som sykepleier i eldreomsorgen. Hun innleder avhandlingen med en beskrivelse av to verdener og uttrykker en bekymring for hva som går tapt for en pleietrengende i overgangen til sykehjemsverdenen.

Maria Johansson (2012) er lærer på teaterhøgskolen og skriver i innledningen av avhandlingen om tvilen hun tidlig kjente knyttet til om hun ville duge som skuespiller? Vi kan lese om hvordan dette driver henne frem mot et spørsmål om hva som er vesentlig i skuespillerens praktiske kunnskap?

Vi kan se at motivasjonen for forskningsprosjektene beskrives på ulike måter: Det handler om tvil og usikkerhet knyttet til faglige vurderinger, om engstelse eller bekymring for at det er noe vesentlig som står på spill, eller som står i fare for å gå tapt, om forstyrrelser av ideer som man holder for sanne, og om fornemmelser av manglende samsvar mellom teori og praksis, eller mellom ulike verdier. For flere handler det om erfaringer med forløp som avviker fra det vanlige, noen ganger i kombinasjon med dilemmaer. Felles for alle er at det handler om en personlig motivasjon med basis i egne erfaringer, og at det er noe som fremstår som usikkert eller uvisst. Et trekk ved situasjonene som beskrives, er at det ikke er åpenbart hvordan man skal møte eller håndtere situasjonene. Det er noe uklart, noe som gjør at det er behov for et tankemessig arbeid for å finne ut av og få klarhet i det. Jeg mener at det de alle beskriver som sitt utgangspunkt, kan forstås som en eller annen form for uro, og at denne uroen i forskningsprosjektet omdannes til en nysgjerrighet og drivkraft for en undersøkelse.

La meg vende tilbake til egen erfaring for å undersøke nærmere hvordan jeg kan spore uro i andres forskning.

Hvordan kan uroen vise seg?

I mitt eget doktorgradsarbeid (Halås 2012) undersøkte jeg dilemmaer og utfordringer som kan oppstå når utsatte unge skal medvirke og delta i fagutvikling og forskning. Opprinnelig var planen å snakke med sosialarbeidere om deres erfaringer med brukermedvirkning. Et møte med en av de unge fikk meg til å endre metodisk fremgangsmåte. For det første ved å inkludere de unge selv i studien, og for det andre gjennom å også inkludere egne erfaringer med samarbeidet med de unge og de voksne som empirisk grunnlag for studien.

I innledningen til avhandlingen beskriver jeg en biltur. Her forteller jeg om en uro som jeg kjente på etter et møte i prosjektet, og jeg spurte meg selv om hva denne uroen kunne handle om:

Jeg har en vennelig følelse i magen. Jeg sitter i bilen på vei fra et møte og skal kjøre til flyplassen. Over to år har jeg reist til denne distriktskommunen for å treffe de unge deltakerne og fagfolkene jeg har samarbeidet med i prosjektet. Noen ganger har jeg reist derfra med en god følelse, hvor jeg har opplevd det som gode møter. Mange ganger har denne opplevelsen også vært ledsaget av en slags uro, hvor jeg kan ha kjent denne uroen både før og etter møtene. Da har det vært godt å ha denne bilturen med god tid til en siste tankemessig forberedelse i forkant og til å tenke gjennom det jeg har opplevd, i etterkant. Hva er det som gjør at jeg har kjent noen av møtene som gode møter? Hva er et godt møte mellom disse ungdommene, fagfolkene og meg som forsker? Og hva handler den uroen jeg kjenner på, om? (Halås 2012, s. 20).

Uroen trer her frem som en kroppslig fornemmelse som gir meg beskjed om at noe ikke stemmer. Den får frem tvilen i meg og ber meg tenke meg om. På mange måter kan man kanskje si at uroen har vært

en av de viktigste drivkreftene i arbeidet. Først gjennom at det var med meg da jeg formet det opprinnelige forskningsspørsmålet mitt. Ønsket om å finne ut mer om betingelser for brukermedvirkning var motivert av at jeg mente at det lå uforløste fordringer og muligheter for dette i egen og andres sosialarbeiderpraksiser. Jeg opplevde at vi hadde mange tanker og ord om brukermedvirkning, men at det var noe vi slet med å få til i møte med den praktiske virkeligheten. Så på den ene siden var det et ønsket mål, samtidig som det var noe jeg opplevde krevende og utfordrende i praksis.

Videre var det også en slags uro som fikk meg til å endre forskningsmetodisk tilnærming, ved at mitt innledende møte med en av de unge deltakerne i starten av prosjektet forstyrret meg. Jeg ble overrasket over hvordan han reflekterte over mine spørsmål. Han forstyrret bildet mitt av den hjelpetrengende klienten. Dette fikk meg til å se at forskningstilnærmingen jeg hadde valgt, ikke sto i samsvar med spørsmålene jeg stilte, noe som fikk meg til å justere forskningstilnærmingen og innlede et samarbeid med de unge direkte.

De påfølgende møtene vekket også en uro i meg. Avhandlingen beskriver et av de første møtene, der jeg møtte fire unge og fire fagfolk som en gruppe. Jeg innledet møtet med å oppsummere det vi snakket om sist, for så å be deltakerne velge hvilket tema vi skulle arbeide videre med. Dette med bakgrunn i en idé om at jeg på denne måten behandlet de unge som likeverdige samarbeidspartnere. På samme tid kjente jeg meg som en bulldoser som kjørte over de unge med den lange presentasjonen min. Da jeg så spurte deltakerne hva de ville vi skulle snakke om, sa en av de unge: «Det siste», hvorpå en annen sa: «Ja, for det husker jeg.» Jeg følte at det jeg gjorde, ble galt, men klarte ikke å handle annerledes i situasjonen. Gjennom det skriftlige tankearbeidet i ettertid ble jeg klar over at uroen jeg kjente, handlet om en erfaring av at mine handlinger ikke var egnet til å realisere verdien «likeverdighet». Gjennom en kritisk refleksjon over erfaringen, med hjelp fra teorier, oppdaget jeg at mine forestillinger av begrepet «likeverdighet» ikke var så klare som jeg trodde. Jeg trodde jeg hadde en forestilling om likeverdighet, mens arbeidet i ettertid viste seg at mine forestillinger var både sammensatte og uklare, og dårlig egnet som veiledning. Jeg hadde en skinnenighet med meg selv om hva verdien likeverdighet, som skulle realiseres, betød for noe. Jeg undret meg over om uklarheten i mine forestillinger om begrepet var det som gjorde meg usikker og vaklende i situasjonen. Gjennom å ta uroen på alvor fikk det meg til å stille spørsmål ved mine intensjoner og min måte å se verden på og til å utforske alternative forståelser.

Ønsket om økt medvirkning og verdien om likeverdig samarbeid var det jeg tok utgangspunkt i. Med dette utgangspunktet identifiserte jeg en verdi og et omdreiningspunkt for uroen jeg har beskrevet. Uroen ble til det første varselet om at noe ikke stemte. Den fikk meg til å stoppe opp, stille spørsmål og drev meg på den måten ut på jakt etter å forstå, etter å finne mening og å finne løsninger og en vei ut av disse situasjonene. Det fikk meg til å lese og diskutere temaet med andre i og utenfor prosjektet. Jeg gjorde uroen til et analytisk prinsipp, på den måten at jeg lot den hjelpe meg til å velge situasjoner og hendelser der jeg opplevde at det var «noe» som ikke stemte, som utgangspunkt for utforskning og refleksjon.

Hvordan kan man forstå uroen?

Hvis jeg ser tilbake på uroen, ser jeg at den kan ha ulike ansikter, og at den kan fremstå på ulike måter. For å undersøke den nærmere kan det være fruktbart å se nærmere på noen av dens ulike fremtredelser, som jeg deler inn slik: kroppslige fornemmelser, følelser – berørthet og ansvar, opplevelsen av at noe er uklart, opplevelsen av usikkerhet og tvil, opplevelsen av at noe står på spill, og tankemessige forstyrrelser – opplevelse av manglende sammenheng.

Kroppslige fornemmelser

I fortellingene mine fremstår uroen delvis som en kroppslig fornemmelse – en kroppslig uro. På folkemunne er det vanlig å snakke om magefølelsen. Hvor kommer den fra, og hvordan gir den seg utslag? Merleau-Ponty (2005) har gitt oss perspektiver til å forstå hvordan kroppen fornemmer og forbinder menneskets bevissthet og verden omkring oss. Han understreket at kroppen er et utgangspunkt for vår persepsjon og hvordan vi oppfatter verden. Verden må erfares før den kan reflekteres over. Det er gjennom kroppen vi forstår verden; øyne, ører og hender åpenbarer de hendelsene som foregår rundt oss. Han så på kroppen som erfarende, reflekterende, meningssøkende, handlende og selvoverskridende. Merleau-Ponty hevdet at kroppen alltid er meningssøkende, og at vi ikke kan oppleve oss selv eller verden uten kroppen. Selvbevissthet skapes gjennom kroppens subjektive oppfattelse av omverden. Kropp og omverden står i et tvetydig, dialektisk forhold til hverandre. Kroppen er i stand til å se og er synlig, den er berørende og berørt, og uten denne meningssøkende enheten kan ting virke fremmedgjort, og vi kan virke fremmede for oss selv. Sett i lys av dette perspektivet er det kanskje også kroppen som først oppfatter når forståelse og handling ikke henger sammen.

Man kan kanskje forstå uroen jeg kjente, som en kroppslig fornemmelse som følge av at mine handlinger ikke var i samsvar med mine intensjoner om likeverdig samarbeid. På denne måten blir uroen en venn og ikke en fiende. En venn som forteller meg at det er noe som ikke stemmer, og fremkaller en tvil i meg som får meg til å stoppe opp. Som ber meg se en gang til og tenke over hva som skjer. Kanskje handler det nettopp om en evne til å ta uroen på alvor.

Følelser, berørthet og ansvar

Det å forske i en slik tematikk som omhandler sårbare unge, er å tre inn i et minfelt av følelser og berørthet. Følelsen kommer før tanken og lar oss ane det som ennå ikke har tankemessig form. Det tangerer egne verdier og erfaringer og vekker engasjementet i meg. I avhandlingen skriver jeg om hvordan samarbeidsformen utfordret meg til å se og møte mine samarbeidspartnere som mennesker og subjekter, og hvordan jeg selv også ble utfordret til å tre frem med min egen menneskelighet og subjektivitet. Og at jeg ble utfordret til å la meg berøre og sette ord på min berørthet.

Jeg erfarte at møtet med de unge vekket medfølelse, sinne og frustrasjon. Møtene berørte meg, engasjerte meg og utfordret meg. De unges fortellinger om mobbing i barndommen og om opplevelser av å leve på utsiden i samfunnet opprørte meg. De unges erfaringer med å møte andre menneskers

blikk og stemmer, som har fortalt dem at de ikke er verd noe, gjorde meg sint. Deres etter hvert manglende tro på seg selv og egne evner, og opplevelsen de har av ikke å ha innflytelse over det som skjer med dem i livet, gjorde meg trist. Det å bli kjent med disse unge menneskene som bærer på drømmer for eget liv, engasjement for andre og ønsker om å bidra i samfunnet, og få høre at de ikke opplever at det er rom eller bruk for dem, frustrerte meg.

Fortellingene berører og treffer meg som medmenneske i fornemmelsen av smerten disse unge bærer på. De vekker minner om hendelser og egne erfaringer der jeg selv har opplevd avvisning og vonde ord, og jeg kan ane litt av smerten. Men jeg erkjenner at det ikke er mulig for meg på noen måte å forstå rekkevidden av hvilke spor slike opplevelser de forteller om, kan sette i et menneske. Jeg berøres også som menneske i vissheten om at det kunne vært meg selv eller noen av mine nærmeste som bar disse erfaringenes tunge kappe.

Jeg gripes av fortvilelse over hvor vanskelig det kan være å reise seg når livet har fart hardt med deg, og hvor mye det krever av et menneske for å gjenskape troen på seg selv og tilliten til menneskene du har rundt deg. Og jeg fortviles over hvor mye det kreves av menneskene og omgivelsene som skal støtte den unge på denne veien.

Møtene forsterker min provokasjon over politikere som forsøker å vinne oppslutning når de gjennom en moraliserende retorikk forsøker å definere de unge som latsabber som må lære seg «å stå opp om morran». Samtidig må jeg erkjenne at jeg selv av og til kan kjenne på utålmodigheten, i det jeg tar meg i å tenke: «Kan de ikke bare ...?», og spør meg selv om når man må forvente at et menneske tar ansvar for eget liv? På denne måten representerer møtene en konfrontasjon med den evige tvilen jeg som sosialarbeider stadig stilles overfor når jeg gjennom ord eller gjennom min praksis utfordres til å svare på spørsmålet om hva som er gode og virksomme tilnæringsmåter når man skal hjelpe utsatte unge.

Ikke minst utfordret og vekket disse møtene meg som samfunnsborger og fagperson, da de fortalte meg at jeg er en del av det samfunnet som har frembrakt en slik situasjon, og som tolererer at slikt kan skje. Fortellingene bringer frem en følelse av skam over hvor blind jeg tillater meg selv å være i hverdagen over uretten som ligger gjemt i våre daglige rutiner og samfunnsordninger. Det brakte frem en følelse av avmakt over å vite at jeg selv er en del av den usynlige veggen av velvilje de som har opplevd urett, opplever å bli møtt med. En usynlig vegg av velvilje som holder dem nede, og som jeg som fagperson har forpliktet meg til å bekjempe, men like fullt er en del av.

Uroen kan også i denne sammenhengen forstås som et uttrykk for en erfaring av et moralsk ansvar, som både handler om å bedømme og handle: For det første er det jeg som profesjonell som er det finstemte måleinstrumentet, som ut fra mer eller mindre bevisste målekriterier og med den samlede kunnskapen jeg både besitter og forvalter, bedømmer situasjonen og de utfordringene og kravene som ligger i den. Og som fortellingen min viser, utgjør de etiske og moralske spørsmålene en kjerne i de vurderingene som må gjøres. For det andre hviler det en appell eller et krav på meg om å handle eller sørge for handling i samsvar med de kravene situasjonen gir. I min sammenheng blir jeg samtidig utfordret av profesjonsetikken og forskningsetikken. Som menneske i møte med andre mennesker

tvinges jeg til å stå frem. Dette er et personlig ansvar jeg ikke kan løpe fra. Det kan føles ubehagelig og påtregende. Uroen får ansikt av en dårlig samvittighet. Den blir som en feber som jeg må ta hensyn til. Den blir til en appell om å ta ansvar, om å bruke den posisjonen jeg har som forsker, til å si ifra om og arbeide for endring av krenkende praksiser og for å fremme en mer verdig og myndiggjørende praksis.

Opplevelsen av at noe er uklart

I avhandlingen beskriver jeg en hendelse der jeg introduserer et forslag til tittel på et erfaringshefte som vi samarbeidet om. Jeg foreslo begeistret at det skulle hete «Folk som møter folk», fordi jeg var blitt opptatt av hvordan fagfolkene møtte de unge som medmennesker før de tok på seg sin faglige hatt. Fagfolkene i prosjektet var imidlertid svært skeptiske og ville ha noe annet. Som forsker var jeg svært fornøyd med tittelen, da jeg mente at den fikk frem et vesentlig perspektiv ved måten fagfolkene tenkte i prosjektet. Jeg hadde til og med hentet setningen fra et utsagn fra en av fagfolkene, basert på en av flere samtaler om temaet. Den nølende avvisningen fra fagfolkene ble jeg ikke klok på. Resultatet ble at jeg reiste derfra med en forvirring som var like stor som begeistringen jeg hadde ankommet med. Jeg hadde til og med vært inne på tanken å kalle avhandlingen min for dette. Hva var det jeg ikke forsto? Jeg gikk tilbake til tidligere utskrifter av samtaler og grublet over saken. Hvorfor ville de ikke bruke en beskrivelse de selv hadde brukt, og som fanget essensen av det vi hadde snakket om?

Jeg forsto etter hvert at det handlet om hvor vi så fra, og hvor vi hadde blikket vårt rettet. Filosofen Jakob Meløe skriver i forrige kapittel om det å se. I etterordet til hans tekst viser vi også til noen av hans tidligere tekster (Meløe 1979), der han skriver om hvordan den kyndige aktøren ser det som er å se i en handlingssituasjon, og hvordan hun evner å handle i samsvar med dette. Gjennom det toårige feltarbeidet hadde jeg skrellet av lag for lag av den kulturelle konteksten som arbeidsfellesskapet som jeg samarbeidet med, opererte innenfor. Samtidig var det noe som jeg som en tilreisende med en annen bakgrunn enn mine samarbeidspartnere ikke evnet å se. Uroen i dette tilfellet handlet om en fornemmelse av at det var noe jeg ikke forsto. Noe som jeg ikke evnet å se. Meløe utfordret meg til å skifte sted å se fra. Gjennom lesningen av hans tekster fikk jeg hjelp til å rette blikket mot det stedet mine samarbeidspartnere så fra, og hva de rettet sitt blick mot. Jeg ble da oppmerksom på at jeg hadde blikket mitt rettet mot fagfolkene, mens fagfolkene hadde blikket rettet mot de unge deltakerne. Når jeg oppdaget dette, kunne jeg se at tittelen kommuniserte en undertekst i form av et underliggende spørsmål: Hva er de unge hvis jeg tidligere ikke hadde sett dem som folk?

Opplevelsen av at noe er uklart, kan altså handle om en fornemmelse av at det er noe vi ikke ser eller forstår. I noen av de tidligere omtalte doktorgradsavhandlingene kan vi lese om hvordan motivasjonen for forskningen er basert på positive profesjonelle erfaringer, og der uroen kan knyttes til det uuttalte, i form av en manglende evne til å identifisere, beskrive eller sette ord på sin praksis. Anne Marit Valle (2013) innleder for eksempel sin avhandling med å skrive om erfaringer hun har gjort seg som lærer, der hun mener at det er de erfaringene hun har gjort i samvær med grupper av elever, og spesielt i situasjoner der det har oppstått noe uventet, som har bidratt til å utvikle hennes

situasjonsbestemte kompetanse. Hun beskriver hvordan hun har erfart at lærerens intuitive handlinger i møte med elevene spiller en betydningsfull rolle for kvaliteten i alle læringsaktiviteter, men at det kan være vanskelig å beskrive hva dette intuitive er. Dette har vekket hennes nysgjerrighet etter å forstå mer av lærerens intuitive samhandling med elevene.

Et av de sentrale trekkene ved profesjonell yrkesutøvelse er at det handler om å ta i bruk en eller annen slags abstrakt kunnskap i konkrete situasjoner (Abbott 1988, s. 318). Oppgaver er gjerne kompliserte og av en slik karakter at tverrfaglig og formalisert kunnskap må kombineres med utøvelse av skjønn for å kunne håndteres på en adekvat måte (Molander og Terum 2008). Det handler om å utføre komplekse bedømmelser av enkelttilfeller ved bruk av skjønn. Som fagutøvere forventes det at den profesjonelle skal fatte en rekke beslutninger og kunne begrunne sine valg, samtidig som at det i mange situasjoner kan være vanskelig å sette ord på hva som ble avgjørende for de beslutningene som ble gjort i den konkrete situasjonen. Begrepet «taus kunnskap» brukes av mange om dette.

Argumentasjonen knyttet til taus kunnskap tar ofte utgangspunkt i Polanyis (2000) utsagn om at vi kan og vet mer enn vi kan si, der han bruker eksempelet om hvordan vi kan gjenkjenne et ansikt, men kan ha vanskelig for å artikulere hva gjenkjennelsen er basert i. Dreyfus og Dreyfus (1986) har gitt oss en måte å tenke om hvordan vi utvikler oss fra nybegynner til ekspert. Eksperten har basert på gjentatte erfaringer, tilegnelse av teoretisk kunnskap og refleksjon utviklet en evne til å intuitivt svare på utfordringene i en konkret situasjon umiddelbart, uten nødvendigvis å være i stand til å beskrive og begrunne sine valg overfor andre.

Jeg har selv erfart at jeg i konkrete situasjoner *vet* hva jeg skal gjøre, uten at jeg klart kan si hvorfor. Dette kan oppleves utilfredsstillende når oppgaver skal utføres sammen med andre, og jeg ikke er i stand til å begrunne valg. Jeg har også erfart at jeg har løst en oppgave på en måte som oppleves som en god måte, og at jeg ikke klarer å svare på hva som var avgjørende for at jeg lyktes. Denne opplevelsen av å vite, men samtidig ikke være i stand til å artikulere sin kunnskap, kan i profesjonell sammenheng frembringe en uro: Hva er egentlig begrunnelsene for mine valg? Hvordan kan jeg vite at jeg har handlet på en god måte? Det uvisse eller uklare uroer og blir en motivasjon for undersøkelser.

Opplevelsen av at noe står på spill

Ikke sjelden er opplevelsen av at noe står på spill, og at noe står i fare for å gå tapt, en motivasjon for forskning. Eksempler på dette kan være uroen for om følelsenes plass i sykepleien står på spill i dagens sykepleiepraksis (Alteren 2010), om praktisk kunnskap står på spill i yrkesutøvelse og forskning (Halvorsen 2011; Danielsen 2013), eller om pasientens hjemmeverden står på spill i møte med institusjonsverden (Hov 2015). Pedagogen Per Bjørn Foros og filosofen Arne Johan Vetlesen tar i boka *Angsten for oppdragelse* (Foros og Vetlesen 2015) utgangspunkt i en bekymring for hva som står i fare for å gå tapt i oppdragelsen, dannelsen og utdannelsen av barn i tiden vi lever i. De undersøker hva dette handler om, og hva som må til for at vi skal kunne møte dette på en god måte. Boka åpner med kapittelet «Med uro som utgangspunkt», der de utforsker og søker klarhet i hva denne uroen handler om.

I sine beskrivelser av den hermeneutiske forståelsesprosessen er Gadamer (2003) opptatt av betydningen av det å sette seg selv og egne forforståelser på spill. Det handler om å søke bevissthet omkring egne fordommer og forforståelse. Derigjennom kan vi overskride allerede eksisterende måter å forstå på: «Det er i realiteten først når fordommen blir satt på spill, at den selv egentlig kommer i spill. Bare i det den spiller seg ut, samspiller den i så stor grad med den eller det andre at også denne eller dette kan spille seg ut.» (Gadamer 2003, s. 43).

Gjennom oppdagelsen av eller i erfaringen av at det er noe som står på spill, kan vi sette ideer og forståelsesmåter i spill, noe som er en forutsetning for å utvikle ny kunnskap. Forut for dette ligger erfaringen av at det er verdier eller ideer som står på spill. Uroen over at det er noe som ikke stemmer, blir en forutsetning for videre undersøkelse, omdannes til forskningsspørsmål og blir et omdreiningspunkt og en drivkraft i arbeidet.

Opplevelsen av usikkerhet og tvil

Som profesjonell kan denne uklarheten eller uvissheten skape en opplevelse av tvil og usikkerhet. Jeg har tidligere beskrevet et konkret møte der jeg kjente en uro som følge av en opplevelse av å ikke være på høyde med situasjonen, og en påfølgende usikkerhet og tvil omkring valg, og av å ikke være i stand til å håndtere utfordringene som oppsto i et konkret møte. Dette er et av flere eksempler på situasjoner der jeg opplever at jeg står i klem mellom ulike hensyn i etiske og faglige dilemmaer. Etiske dilemmaer oppstår når ulike verdier eller normer kommer i konflikt med hverandre. Det som er rett for én, blir feil for en annen, og ingen av løsningene er gode. Dette handler om å velge én handling når to eller flere verdier eller normer er viktige.

Ingjerd Gåre Kymre (2014) skrev sin avhandling med utgangspunkt i mangeårig erfaring som sykepleier på nyfødtintensiven, der de hadde tatt i bruk hud-mot-hud-omsorg, der barnet i enkelte tilfeller fikk ligge på morens eller farens bryst i stedet for å bli lagt i kuvøse (se også kapittel 8). Denne praksisen var ledsaget av en tvil og en usikkerhet knyttet til spørsmålet om når det var hensiktsmessig å gjøre dette. Her ser vi hvordan uroen får et ansikt i form av tvilen og usikkerheten og blir en drivkraft til å undersøke praksisen og sammenhengene nærmere.

Profesjonelle møter og praksiser har ofte et stort innslag av uforutsigbarhet med seg, noe som kan være utfordrende, da det ofte følger med en forventning om å ha oversikt, kontroll og mestre. Som ekspert er det forventet at du skal kunne gi svar. Niklas Hald (2015) skriver i sin avhandling om egne og andres erfaringer som skuespillere i barneteater. Mange av hans fortellinger kretser rundt det han selv beskriver som uro og påtakelige stress over de uberegnelige forutsetningene for publikumsmøtet. Barn er mer uforutsigbare publikummere enn voksne. Gjennom skriveprosessen utforsker han denne uroen. Han kommer til at det handler mye om en redsel for at hans egen plan skal bli forstyrret. At han skal tvinges ut av sine rammer, og at en forstyrrelse kommer til å påvirke hans evne til å nå ut til sitt publikum med det som han har planlagt å nå ut med.

Tankemessige forstyrrelser – opplevelse av manglende sammenheng

Jeg har tidligere vært inne på hvordan jeg i mitt eget doktorgradsarbeid (Halås 2012) erfarte at handlingene jeg utførte, ikke uttrykket den verdien eller meningen jeg opprinnelig hadde tiltenkt dem. Uroen jeg kjente, ble et uttrykk for manglende sammenheng mellom intensjon og handling.

Linda Hoel (2011) skriver om hvordan profesjonell virksomhet har det hun kaller en indre sammenheng. Hun gjør en analogi mellom politiarbeid og det å spille cello og viser hvordan en cellist ikke bare må ha tekniske ferdigheter for å kunne spille et stykke, men at hun også må ha en forståelse av hva slags musikkstykke som spilles. Du må ha forståelse for hva situasjonen spør etter. Hvordan du setter an tonen, må være bestemt av hva som er temaet i det du skal gjøre. Det handler altså om å ha kunnskap om hva slags virksomhet du er en del av, og kravene til god praksis i denne formen for virksomhet. Uroen oppstår når denne indre sammenhengen brytes. Når vi kjenner uroen, blir det «det» som i en profesjonell praksis driver oss videre for å perfektionere handlingene, slik at de kommer nærmere våre ideer og verdier av hvordan vi ønsker å utføre handlingen.

Et slikt manglende samsvar kan beskrives som en diskrepanserfaring (Lindseth 2015; se også kapittel 15). Diskrepanser fremstår som utilfredsstillende svar, der den merkes mellom vår fortrolighet med egen verden og vår forsøksvise artikulering av denne fortroligheten:

En slik diskrepanserfaring er en liten krise som fremtvinger en bedre, en mer fundert og nyansert forståelse av teksten. Evnen til å *skjelne* (gresk: *krinein*) mellom nyanser og poenger settes på sin prøve og får mulighet til å utvikles. Evnen til *kritisk* tenkning kan styrkes. Her synliggjør det greske språk en direkte sammenheng mellom krise og skjelneevne; ordene *krisis* og *krinein* har samme rot. Først i diskrepanserfaringen våkner den kritiske tenkeevnen (Lindseth 2015, s. 47).

Diskrepanserfaringen handler om å bli opptatt av noe som ikke stemmer, og om å ta uoverensstemmelsene og avvikene på alvor. Uroen sender et varsel til tanken om at det her er noe som ikke stemmer. På denne måten inngår uroen som en sentralt bestanddel i vår kritiske dømmekraft, et begrep som har en sentral plass i all forskning.

Hvilken betydning kan uro ha i forskning?

Forskning på profesjonspraksis handler om å forholde seg til kompleksitet og en rekke spenningsladede elementer. I et slikt perspektiv vil det å kjenne uro være et naturlig fenomen i forskningen. Det å ta utgangspunkt i uroen er et anerkjent prinsipp i filosofisk virksomhet, hermeneutisk forståelse og læring. Gadamer (1997) pekte på hvordan forståelse starter med et møte med noe fremmed. Det som er annerledes, får oss til å stille spørsmål. Det driver oss fremover i søkingen etter forståelse i form av det han kaller en horisontsammensmeltning. Dewey (2001) var opptatt av hvordan utgangspunktet for enhver tankeprosess er noe som foregår, noe som er ufullstendig eller uferdig. Hensikten og meningen ligger i det som kommer til å skje, hvordan det vil ende: «Tankevirksomheten er avhengig av en følelse av å rammes av konsekvensene av det som skjer»

(Dewey 2001, s. 61). Det kan handle om «... rådvillhet, forvirring og tvil, som skyldes det faktum at man er implisert i en ufullstendig situasjon der man fremdeles ikke har oversikt over alle faktorene» (Dewey 2001, s. 64), der målet med undersøkelsen er å skape en helhetlig sammenhengende erfaring som har sin fullbyrdelse. Schön (1983) peker på at læring oppstår når noe avviker – i positiv eller negativ forstand. Gjennom å legge lag på lag av erfaringer kan man gjenkjenne noe og se noe avvikende og unikt.

Hannah Arendt (1998) er i likhet med Dewey (2001) opptatt av hvordan denne uroen utgår fra det tenkende subjektet (for mer om Arendt, se kapittel 2). Hun uttrykker det slik at motsetninger og tvil kommer til uttrykk gjennom samvittighetens stemme i vårt møte med verden, og utfordrer oss til å føre en indre lydløs samtale mellom «meg og meg selv», der vi undersøker det vi sier, og det vi gjør. Hun hentet inspirasjon fra Sokrates, som gjennom sine spørsmål til dem han møtte, førte kritiske dialoger for å få samtalepartneren til å vinne innsikt og erkjennelse innenfra. Den tenkende må stå i vennskap med seg selv, skriver hun (Arendt 1978, s. 181). Med henvisning til Aristoteles sier hun at fundamentet for dialog skjer blant venner, og hun låner hans ord og spør hva slags dialog kan du ha med deg selv, hvis din sjel ikke er i harmoni, men i krig med seg selv? (Arendt 1978, s. 189). Hun fremhever her betydningen av å lytte til ens egen samvittighet. Gjennom samtalen med oss selv er vi to i en. Hun hevder at det er bedre å stå på kant med hele verden enn å være på kant med deg selv, som er den eneste du er tvunget til å leve med hvis du står igjen alene i verden (Arendt 1978, s. 188). På denne måten er moralen fundert på fordringen eller kravet om å være i harmoni med seg selv. I et slikt perspektiv kan uroen forstås som samvittighetens stemme, som varsler om at noe er galt, med appell om handling.

Samtidig reiser dette et nytt spørsmål. Hvis uroen er utgangspunktet for utforskning, betyr Gadammers mål om horisontsammensmeltning og Deweys mål om fullbyrdelse at ro og harmoni er målet for utforskningen? Hans Skjervheim var opptatt av uroen som drivkraft i det filosofiske prosjektet: «Her er det, då at filosofien må vera den nødvendige uroa som sår tvil, og gjer det som har vorte for lett, tyngre, slik at det kan få den rette tyngda i seg att» (Skjervheim 1992, s. 160). Han er inne på at handling og ord alltid vil utfordre hverandre. Det filosofiske prosjektet handler om å gå inn i dette og utforske det. Den filosofiske uroen oppstår når man stiller spørsmål til seg selv om det som er grunnleggende i livet. Det er så lett å gå ut fra at man har svarene, uten å stille spørsmålene. Med dette utgangspunktet handler det kanskje ikke alltid om å finne en vei ut av uroen, men å finne en måte å leve i og med uroen og det uferdige (Mathiesen 1971), og å finne en måte å håndtere den på i hverdagen.

Anders Lindseth (2015) beskriver diskrepanserfaringen som en forutsetning for dannelse og kritisk tenkevne:

Vi ser altså at diskrepanserfaringen er nødvendig hvis vi ikke vil forbli fastlåste i en overfladisk, dogmatisk eller kanskje fanatisk vanetenkning. Men vi er ikke alltid åpne for denne erfaringen. Vi kan tviholde på våre meninger og oppfatninger slik at vi overhører – og overser – alle diskrepanser som kan rokke ved det vi har tatt for gitt og true oss i våre posisjoner» (Lindseth 2015, s. 48).

Vi tenker ofte på uro som noe vi skal unngå. I et systemteoretisk perspektiv fungerer alle levende mekanismer slik at vi ved forstyrrelser og endringer gjør det vi kan for å opprette orden og skape balanse. I et slikt perspektiv er det naturlig at vi forsøker å unngå uro og opprette orden så snart som mulig. På samme tid er det den samme uroen som gjør forandringer mulig.

Jeg har vært inne på at redsel kan være et av uroens ansikter. Det kan her være interessant se på filosofen Søren Kierkegaards (2001) tanker om angst. Han knytter angst til frihet, der angst vekkes av vissheten om at det finnes muligheter. Det er i fornemmelsen eller vissheten om urealiserte muligheter, noen mål som er mulige, at angsten eller – som jeg her sier det – uroen oppstår.

Forskning handler både om å beskrive verden som den er, og om å se nye muligheter i verden gjennom å se verden på nye måter. Det kritiske blikket på måter vi beskriver og forstår verden på, blir da en forutsetning for å kunne se og forstå noe nytt og noe mer. Forskning handler om å søke overskridende forståelser som bryter med det regelmessige (Østerberg 1966). I et slikt perspektiv er det kanskje nettopp ved å ta uroen, det som kan kjennes ubehagelig, på alvor at man kan åpne opp for dette: «Når det ubehagelige gis rom for ettertanke og refleksjon, kan det oversettes til erkjennelse. Å gå inn i det som er ubehagelig, er å søke erkjennelse der en setter sin egen kunnskap på prøve og åpner for at det kan være noe en ikke forstår» (Ohnstad og Rugkåsa mfl. 2014, s. 35).

Steen Wackerhausen (2008) skriver om hvordan profesjoner utvikler *profesjonsblikk* og *handlingsdisposisjoner* som innebærer bestemte måter å fokusere og tenke på, å spørre på og forklare og forstå gjenstander og hendelser på. For å bli og forbli en del av en profesjon fordrer dette at man lærer seg og deretter er lojale i tale og handling overfor profesjonens sedvane og habitus. Han beskriver kontrollmekanismene innad i en profesjon, som han kaller immunforsvaret, som søker å stabilisere elementer som truer de bestående sannhetene, og påpeker behovet for å sikre destabiliserende prosesser i form av refleksjon. Første ordens refleksjon er problemløsende, der man tenker innenfor og med de tradisjonelle begrepene og diskursene som er gjeldende for profesjonen. En andre ordens refleksjon stiller spørsmål ved de begrepslige ressursene vi tenker med, og de perspektivene vi tenker og handler ut ifra. Han hevder at en slik refleksjon er nødvendig for å utvikle en tilpasningsdyktig og dynamisk profesjon, noe som er en forutsetning for overlevelse i et dynamisk, foranderlig samfunn. En slik refleksjon krever ofte innspill fra fremmede i form av fremmede teorier, fremmede erfaringsrom eller profesjoner.

I kunnskap ligger maktstrukturer, ved at vår måte å tenke på eller forstå verden på virker bestemmende for hva vi gjør. For å utvikle oss og kunne endre oss trengs det nye tanker, nye perspektiver og brudd. Det kan for eksempel være nye utfordringer som fordrer nye måter å handle på, spørsmål som får deg til å se noe fra en annen synsvinkel, eller det kan være en teori som tilbyr en annen måte å forklare eller forstå et fenomen på. Uroen blir det første som vekker oss, som forteller om disse bruddene, og som på denne måten muliggjør de tanke- og handlingsmessige overskridelsene vi søker.

Noen problemer med uro i forskning

Forfatterne av boka *Ubehaget i sosialt arbeid* (Ohnstad og Rugkåsa mfl. 2014) har latt seg inspirere av Sigmund Freuds essay «Ubehaget i kulturen» og stiller spørsmål ved om vi i dagens samfunn har utviklet en kultur som stenger for ubehagelige følelser. De spør seg om profesjonelle praksiser har innrettet ritualer og forholdningssett for å unngå det ubehagelige. Uro forbindes ofte med en følelse av ubehag. Et spørsmål som da dukker opp, er om det samme gjelder uro i forskningen også?

Samfunnsutviklingen går i en retning der myndighetene gjør det de kan for å unngå denne uroen. Virksomheter utfordres til å gjøre risiko- og sårbarhetsvurderinger. Kritiske hendelser skal undersøkes, og sårbarhet og usikkerhet skal reduseres. Myndighetene bygger opp styringssystemer med rutiner og internkontroll for å få kontroll over ustyrlige profesjoner (Svensson 2008). De er pådrivere for å utvikle sikker kunnskap i form av evidens der målet er å kontrollere ulike variabler med ønske om å få mest mulig forutsigbare resultater. Det uforutsigbare og usikre skal møtes med systemer og kontrolleres med internkontroll. Uro kan i et slikt paradigme sees på som tegn på svakhet og sårbarhet og fremstå som en uønsket gjest, en villstyrig hest som forstyrrer samfunnets behov for orden.

Min yrkeskunnskap, både som sosialarbeider og forsker, blir satt på prøve idet jeg erfarer at noe ikke stemmer, og at jeg ikke lykkes med å oppnå det jeg ønsker med mine handlinger. Erfaringen får meg til å stille spørsmål ved noen av de forståelsene jeg har tatt for gitt, og som er skjult for meg i min daglige praksis. Formålet med denne teksten har vært å undersøke denne erfaringen og å gå inn i den. Noen vil kanskje reagere på at jeg i enkelte sekvenser av teksten viser frem min uro, usikkerhet, følelse av avmakt og manglende dømmekraft. På denne måten fremstår jeg som sårbar, noe som det kan være lett å tenke står i motsetning til forskning i form av sikker og sann kunnskap.

Når jeg bruker uroen som utgangspunkt for å undersøke egne erfaringer, så gjør jeg meg selv også til en streng dommer over meg selv. Og jeg kjenner hvordan disse dommene jeg stiller over meg selv, frister meg til på den ene siden å legge meg flat for kritikken og på den andre siden innta en forsvarsholdning. Begge posisjonene er uheldige når man skal utforske erfaringen. Jeg ser også at jeg står i fare for å invitere leseren inn i en selvrefleksiv moralisering som ikke hører hjemme i en vitenskapelig tekst, og som en leser av en slik tekst ikke har interesse av. Det er også en fare for at en streng selvkritisk tekst som viser sårbarhet, virker forførende på leseren og i tillegg gjør det vanskeligere å kritisere.

Et annet kritisk spørsmål som dukker opp, er om vi kan stole på uroen? Teksten viser at uroen i sitt utgangspunkt har en personlig og følelsesmessig dimensjon, der personlige verdier og erfaringer utgjør en vesentlig del av omdreiningspunktet for uroen. Det mener jeg er et viktig argument for å undersøke uroen nærmere. Teksten viser at uroen, om vi vil eller ikke, er en del av vår profesjonelle beredskap, som er både kroppslig og tankemessig, og som vi ikke kan velge å se bort fra. Det sentrale er å undersøke den og utvikle vår oppmerksomhet og kritiske bevissthet om den, slik at vi kan bruke den som en ressurs. I kunnskapsutvikling handler det også om å prøve erfaringer intersubjektivt. Gjennom å dele uroerfaringer i dialog med andre får vi mulighet til å finstemme vår evne til å utøve god dømmekraft. På det tekniske området bruker man ordet kalibrering når man skal justere innstillingene

på et instrument slik at det blir nøyaktig og treffsikkert i jobben det skal gjøre. På samme måte kan man se på den intersubjektive dialogen som kalibrering av vår profesjonelle dømmekraft.

Kan det bli så mye uro at vi blir handlingslammet? Jeg har tidligere sett paralleller mellom uro og angst og vært inne på filosofien Søren Kierkegaards beskrivelser av angst som noe som oppstår i møte med livets muligheter. Det handler om en følelse av frihet som kan være både skremmende og tiltrekkende på samme tid. Angst kan være noe positivt. Psykologen Paul Moxnes (2012) beskriver hvordan angsten hjelper oss til å overleve. Den positive angsten gjør oss oppmerksom på farer og skjerper vår oppmerksomhet. Den kalde angsten får oss til å bli «stiv av skrekk», tankene er som blåst bort, vi får jernteppe. Den varme angsten derimot kjennetegnes av rastløs uro og søvnløs energi. Mens kald angst lammer oss, så driver den varme angsten oss til handling og mestring. Han skriver at vi må utsette oss for angsten. Gjør du ikke det, vil den styre deg i stedet for at du styrer den. På samme måte kan vi tenke oss at det handler om å finne den gylne middelveien, å finne en balanse i uroen, slik at vi ikke frykter den, men kan bruke den i den indre dialogen med oss selv.

Et annet spørsmål som da dukker opp, er om målet med vår forskning er harmoni? At vi kommer til veis ende, og at uroen skal legge seg? I egen avhandling kommer jeg til den erkjennelsen at de dilemmaene og spenningene som var knyttet til for eksempel maktbruk og realisering av «likeverdighet» ved arbeidets slutt, fortsatt ga grunn til uro og fortsatt fremsto som uferdige. På samme måte ser jeg at det er et gjennomgående trekk i avhandlingene at forskningsarbeidet ender i nye spørsmål. Om dette kan man tenke flere ting. For det første stiller jeg for egen del spørsmål ved om ikke mange av de spenningene jeg kjente på, kanskje alltid vil være en del av sosialt arbeid (som er mitt yrkesfelt) sin praksis og forskningsvesen? For eksempel er makt et fenomen som er dynamisk, i stadig forandring og forhandling, og virksom og innvevd i sosiale praksiser i et mangfold av fremtredelsesformer. Og at forskning også vil handle om en økt oppmerksomhet om kompleksitet, og beredskap til å håndtere dette. Videre handler det vel om hvordan man ser på den kunnskapssøkende prosessen. Thomas Mathiesen (1971, s. 18) introduserte begrepet «det uferdige», et forsøk på å skape et alternativ til det bestående: «Det er etter hvert blitt min tro at alternativet ligger i det uferdige, i skissen, i det som ennå ikke er til. Det «ferdige alternativ» er «ferdig» i dobbelt forstand.» Erkjennelse kan sees på som en dynamisk endeløs prosess, der vi søker mot sannheten som et uendelig fjernt mål. Peirce (1931) forstår ikke vitenskapen som noe som står støtt på et fjell av kjensgjerninger. Han bruker metaforen av en myr som bilde på at grunnen vi står på, kun ser ut til å bære for øyeblikket, og at vi ikke kan bli stående lenger enn til at den begynner å gi etter. Han fremhever erkjennelse som en offentlig prosess. Hvis ens erkjennelse ikke blir bekreftet eller korrigert av andre, kan man ikke skjelne mellom sann erkjennelse og sansebedrag. Tenker man slik om forskning, er målet ikke å finne de endelige svarene, men å finne en grunn å stå på.

Min oppmerksomhet om uroen ble vekket etter å ha lest Ingerid Aamodts (2006) artikkel «Den nødvendige uroa», om utfordringer med brukermedvirkning i sosialt arbeid. Aamodt peker på hvordan hver enkelt av oss også kan være fanget av tradisjoner og tankemønstre. Er uroen et signal som vi kan stole på som gyldig? Et annet kritisk blikk som kan rettes mot uroen, handler derfor om dens

gyldighet. Vi kan ikke stole på den personlig erfarte uroen alene, vi må også være kritisk til den. Den er et startpunkt og kan vise seg å være en del av vår kritiske beredskap i en undersøkelse. Men det er ikke sikkert at den alltid varsler oss om at det er grunn til å stille spørsmål. Det kan være at vi selv sitter fast i forståelser, og ikke opplever den uroen jeg her skriver om, og at det trengs andre vitenskapelige ressurser, som litteratur og dialogen med andre, for å bringe inn andre perspektiver.

Selvrefleksivitet omkring uroen – en dyd i kyndig forskerpraksis

I dette kapittelet har jeg med utgangspunkt i egne og andres erfaringer gitt eksempler på hvordan uro kan vise seg i forskning på profesjonspraksis. Vi kan se at uro her inngår som et naturlig fenomen. Ut fra disse erfaringene har jeg med hjelp fra ulike teoretiske ressurser reflektert over hvordan man kan forstå uroen, og hvilken betydning den kan ha i forskningen. Jeg mener at det er grunn til å hevde at kyndig forskerpraksis blant annet handler om en bevissthet om og en evne til å håndtere uro.

Hva slags kunnskap og kyndighet representerer så uroen? Jeg har vist hvordan det i uroen ligger noe som griper meg i situasjonen. Den fremtrer ofte som en kroppslig fornemmelse som vekkes av noe uvisst, noe som ikke stemmer eller er uklart. Denne oppmerksomheten er mer eller mindre bevisst, vekket av en mer eller mindre klar forståelse av verdier og mål. Uroen innebærer en appell om en tankemessig bearbeidelse. Den kan altså både være emosjonell og intellektuell. Dewey (2008, s. 98) peker på hvordan erfaringer består av en enhet som er «... verken følelsesmessig, praktisk eller intellektuell, for disse begrepene betegner distinksjoner innenfor helheten, distinksjoner vi er i stand til å gjøre med tankene.» Selv om målet for den vitenskapelige bearbeidelsen er en tankemessig konklusjon, kan ikke det emosjonelle og det intellektuelle skilles fra hverandre, ettersom det siste må ha et estetisk preg for å være fullstendig. Det estetiske peker til erfaringen som en vurderende, sansende og nytende handling. Det å erfare uro er slik jeg ser det, en slik helhetlig erfaring. Uroen erfares både følelsesmessig og intellektuelt, der en mer eller mindre bevisst bedømming av det estetiske og etiske er det som vekker uroen. Det er en del av den oppmerksomheten jeg møter mennesker og situasjoner med, og en del av det jeg tar i bruk i vurderingene og valgene jeg gjør. Det er en del av min profesjonelle beredskap, en slags intuisjon som er både kroppslig og tankemessig forankret.

Hans Larsson (1997) snakket om intuisjonen som en avgjørende evne i kyndig handling og betraktet dette som foreningen av tanke og følelse, som intelligensens foredlede form. Intuisjon kan forstås som en familie av ulike måter å vite på, som har det til felles at de mangler et klart artikulert forståelsesrasjonale, men som har betydning på mange ulike måter. Dette inkluderer ekspertise i form av den ureflekterte utøvelsen av avansert handling, implisitt læring, bedømming, sensitivitet, kreativitet og utvelgelse (Claxton 2003). Intuisjon og uro inngår altså som viktige bestanddeler av den fornemmelsen som gir meg ballast og beredskap *til oppmerksomhet* i situasjonen. Denne oppmerksomheten inngår i den kritiske bevisstheten og profesjonelle beredskapen til en forsker og kan trenes gjennom kritisk refleksjon over erfaring.

En kritisk selvrefleksivitet omkring uroen bør derfor inngå som et nødvendig element i det metodologiske arbeidet for å styrke pålitelighet og gyldighet i forskningsarbeidet. Hva kan så en slik

selvrefleksivitet innebære? Det handler både om et forholdningssett, samtidig som at det er noe du gjør. Den kvalitative forskningsprosessen innebærer at all forskning uunngåelig reflekterer og til en viss grad er skapt av forskeren, der forskningen farges av forskerens sosiale bakgrunn, erfaringer, kultur og atferd: «Dette skjer for det første ved at forskerens fortolkning av omgivelsene preges av dette. For det andre påvirker måten informantene identifiserer forskeren på hvordan de fremtrer for ham. I så måte er samfunnsforskning uunngåelig av refleksiv karakter» (Bjørndalen 2004, s. 124). Med henvisning til Moldaschl og Brödner hevder Bjørndalen (2004) at forskning¹ handler om å tilstrebe følgende idealer: Forskeren må være oppmerksom på at hun verken kan opptre uten verdier eller kontrollere sin egen intervensjon. For det andre at hun vet at hennes egne kategorier, konsepter, ideer og oversettelser alltid er situert, at de er utvalgt og aldri er objektive. For det tredje at aktiviteten er basert på en rekke skjulte forhold. For det fjerde at hennes intervensjon vil medføre uventede konsekvenser og bieffekter. En femte karakteristikk er nektelsen av betydelige kategorier av relasjonell tenkning. Det handler derfor om å synliggjøre og stille sterke krav til selvrefleksivitet, der åpenhet inngår i denne refleksiviteten.

Sandra Hardings (1992) perspektiver på standpunktteori synliggjør betydningen av kritisk refleksjon omkring kulturelle og historiske verdier innbakt i forskningen. Hun tar til orde for at objektivitet trer frem gjennom å reflektere og synliggjøre det stedet vi står på og snakker fra. Et slikt utgangspunkt danner imidlertid kun et startpunkt for diskusjonen. På samme måte kan uroen forstås som et startpunkt for diskusjon. Analysene må reflekteres i lys av vitenskapelig teori og prøves mot metodologiske standarder. Donna Haraway (1999) tar til orde for at vi alle er situerte, i den forstand at vi inngår som en del av en kontekst. Hun hevder at det ikke kan finnes en nøytral posisjon. Det finnes ingen personer eller steder som kan fortelle om fakta uavhengig av kontekst. Vi er alle medlemmer av samfunnet og kan ikke stille oss utenfor; det vil si at det ikke finnes nøytrale personer eller kontekster. En sentral del av situeringen handler om å synliggjøre og problematisere egne forutsetninger gjennom å være tydelig, åpen og konkret. Reliabilitetskravet i forskning omhandler forskningens konsistens og pålitelighet (Kvale og Brinkmann 2009) og knyttes ofte til et krav om at andre forskere skal kunne gjenta undersøkelsen og få samme resultater ved hjelp av samme fremgangsmåte. I denne formen for forskning handler det derfor mer om tekstens åpenhet, at fremgangsmåtene er åpne, og at man kan følge og se logikken i argumentasjoner, refleksjoner og slutninger.

Jeg har vist hvordan uroen er et varsel om tvil som får meg til å stoppe opp og stille spørsmål. På den måten inngår den i forskerens praktiske kunnskap og viser seg som en kyndighet, en etisk og personlig kunnskap, som handler om en evne til å tenke og utøve kritisk dømmekraft i situasjonen (jf. Fossetøls kapittel 3). Mennesket har evnen til å utøve kompliserte vurderinger, der dømmekraften utgjør et finstemt instrument det handler om å utvikle og styrke. Uroen kan på denne måten inngå i

¹ Bjørndalen skriver om aksjonsforskning. Jeg mener det han skriver, har relevans også for andre former for kvalitativ profesjonsforskning.

den hermeneutiske prosessen, der vi ikke kommer til veis ende, men stadig drives videre i det å utvikle forståelse.

Min påstand er at en økt bevissthet om uroen kan styrke vår forskningsmetodologiske dømmekraft. Vi må utvikle en filosofisk tankemessig beredskap som kan styrke våre evner til å kjenne igjen uroen og til kritisk tekning og skilleevne i møte med ulike situasjoner og utfordringer. Og som målet med denne teksten er, kan uroen være en kilde til spørsmål som gir oss en henvisning til hva vi bør være oppmerksomme på i en situasjon. Gjennom å ta uroen på alvor som en del av vår selvrefleksivitet kan den styrke vår metodologiske kyndighet i form av at vi blir mer oppmerksomme og i stand til å kjenne igjen og håndtere uroen når den oppstår. På den måten kan det å være oppmerksom på og håndtere uro bli til en dyd som inngår i en kyndig forskerpraksis.

Litteratur

Aamodt, I. (2006). Den nødvendige uroa. En kritikk av brukerbegrepets uutholdige letthet. *Nordisk sosialt arbeid* 26(4): 317–329.

Abbott, A. (1988). *The system of professions. An essay on the division of expert labour*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.

Alteren, J. (2010). *Følelser er fornuft. Sykepleierutdanningen mellom gjerning og tekst*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.

Arendt, H. (1998 [1969]). *Om vold, tenkning og moral. To essays*. Frederiksberg: Det lille forlag.

Arendt, H. (1978). *The life of the mind*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Arendt, H. (1996). *Vita activa. Det virksomme liv*. Oslo: Pax Forlag.

Bjørndal, C. (2004). Refleksivitet omkring aksjonsforskerens påvirkning. Fra salmer til jazz i kjøkkenet. I: Tiller, T. (red.). *Aksjonsforskning i skole og utdanning*. Kristiansand: HøyskoleForlaget.

Claxton, Guy (2008) The anatomy of intuition. I Atkinson, Terry. Claxton, Guy. *The Intuitive Practitioner. On the value of not always knowing what one is doing*. Open University press.

Danielsen, I.J. (2013). *Handlingsrommets evidens. Om praktisk kunnskap i nyfødteintensivsykepleien*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.

Dewey, J. (2001). Erfaring og tenkning. I: Dale, L.E. (red.). *Om utdanning. Klassiske tekster*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dewey, J. (2008). Å gjøre en erfaring. I: Bale, K. og Bø-Rygg, A. (red.). *Estetisk teori. En antologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Dreyfus, H. og Dreyfus, S. (1986). *Five steps from novice to expert*. I: Dreyfus, H. og Dreyfus, S. (red.). *Mind over machine*. Oxford: Blackwell.
- Ekeland, T-J. (1999). *Evidensbasert behandling. Kvalitetssikring eller instrumentalistisk mistak*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening 36(11): 1036–1047.
- Ekeland, T-J. (2004). *Autonomi og evidensbasert praksis*. Arbeidsnotat nr. 6/2004. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Foros, P.B. og Vetlesen, A.J. (2015). *Angsten for oppdragelse* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gadamer, H.G. (1997). *Sanning och metod i urval*. Göteborg: Daidalos.
- Gadamer, H.G. (2003). *Forståelsens filosofi. Utvalgte hermeneutiske skrifter*. Oslo: Cappelen.
- Greibrokk, J. (2014). *I storm og i stille. En diskusjon av norsklæreres litteraturundervisning*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Hald, N. (2015). *Skådespelaren i barnteatern. Utmaningar för oss som spelar teater för barn och unga*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Halvorsen, G.S. (2011). *Relasjoner mellom hjelper og hjelpesøkende. En studie i forståelsens og anerkjennelsens betingelser og utviklingsmuligheter*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Halås, C.T. (2012). *Ungdom i svev. Å oppdage muligheter med utsatte unge*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Haraway, Donna (1995) *Situerte kunnskaper: vitenskapsspørsmålet i feminismen og det partielle perspektivets forrang*. Kapittel i Asdal Kristin ... [et al.] (red.) *En Kyborg til forandring: nye politikker i moderne vitenskaper og teknologier/* TMVs skriftserie nr 12/1995
- Harding, Sandra (1992). "After the neutrality ideal: Science, politics, and "strong objectivity"." *Social Research*, 59(3): 20.
- Hoel, L. (2011). *Å gjenopprette orden. En studie av politibetjentens praktiske kunnskap i et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Johansson, M. (2012). *Skådespelarens praktiska kunnskap*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Kierkegaard, S. (2001 [1844]). *Begrepet angst*. Oslo: Oktober.
- Kvale, Steinar og Brinkmann Svend (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Oslo Gyldendal Akademiske forslag.

- Kymre, I.G. (2014). Å iverksette hud-mot-hud omsorg for premature nyfødte barn og deres foreldre. En undersøkelse av praksisens mening og vilkår fra sykepleieres perspektiv. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Larsson, H. (1997 [1892]). *Intuition. Några ord om diktning och vetenskap*. Stockholm: Dialoger.
- Lindseth, A. (2015). Svarevne. I: McGuirk, J. og Methi, J.S. (red.). *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Mathiesen, T. (1971). *Det uferdige*. Oslo: Pax Forlag.
- Meløe, J. (1979). Notater i vitenskapsteori til gruppene i humaniora og samfunnsvitenskap med fiskerifag. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Meløe, J. (1997). Om å forstå det andre gjør. I: Greve, A. og Nettet, S. (red.). *Filosofi i et nordlig landskap. Jakob Meløe 70 år*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Merleau-Ponty, M. (2005). *Phenomenology of perception*. London og New York: Routledge.
- Molander, A. og Terum, L.I. (2008). Profesjonsstudier – en introduksjon. I: Molander, A. og Terum, L.I. (red.). *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moxness, P. (2012). *Positiv angst i individ, gruppe og organisasjon. Et organisasjonspsykologisk perspektiv* (4. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ohnstad, A., Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (2014). *Ubehaget i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Peirce, C.S. (1931). *The collected papers of Charles Sanders Peirce. Vol. I. The principles of philosophy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. Sitert av Braskerud, B.C. (2001). Kan naturvitenskapelige metoder gi sikre svar. *Origo* 81: 13–20.
- Polanyi, M. (2000 [1966]). Den tause dimensjonen. En introduksjon til taus kunnskap. Oslo: Spartacus.
- Schön, D. (1983). *The reflective practitioner. How professionals think in action*. Averbury: Ashgate.
- Skjervheim, H. (1992). *Filosofi og dømmekraft*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjervheim, H. (1996). *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- Svensson, Lennart (2008): Profesjon og organisasjon, kap.7 i Molander, Anders og Terum, Lars Inge (red): *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Valle, A.M. (2014). *Lærerens intuitive handlingskompetanse*. Doktoravhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.

Wackerhausen, S. (2008). Erfaringsrum, handlingsbåren kundskab og refleksion. *RUML/Refleksion i praksis* 1(1): 3–21.

Wackerhausen, S. (2009). Collaboration, professional identity and reflection across boundaries. *Journal of Interprofessional Care* 23(5): 455–473.

Østerberg, D. (1966). *Forståelsesformer. Et filosofisk bidrag*. Oslo: Pax.